

ĐỔI MỚI GIÁO DỤC: NHỮNG ĐIỀU HƯỚNG TỚI HIỆU QUẢ CỦA TƯ DUY PHẢN BIỆN

Trần Anh Thơ *

Tóm tắt: Bài báo muốn mang tới bạn đọc những vấn đề chính của Phương pháp tư duy phản biện - một đường hướng được ứng dụng rộng rãi trong chương trình học thuật nhằm tạo đà cho các ý tưởng, quan niệm và lập trường của người học được trình diễn một cách lô-gic, nhất quán và hệ thống. Bài báo nhấn mạnh một số điểm nổi bật sau: i. Thời đại công nghệ cao và tư duy mới; ii. Hướng tới một phương pháp tư duy phản biện được ứng dụng kết quả trong chương trình học thuật; iii. Tìm hiểu và khai thác các nguyên tắc khả thi của đường hướng mới và thực tiễn này; iv. Giới thiệu với bạn đọc một vài mẫu minh họa của phương pháp này; v. Quy trình và các bước định hướng thực hành; và vi. Tư vấn cho một phương pháp mới, nếu được ứng dụng.

Từ khoá: phương pháp tư duy phản biện, được ứng dụng, các nguyên tắc khả thi, các bước định hướng thực hành.

Abstract: It is intended to cover main areas on an approach of critical thinking which has been widely used in academic programs, aiming at paving a way for the learners' ideas/ concepts/viewpoints to have been logically, unanimously and systematically presented . The article lays emphasis on the following prominent areas: i. Times for high technologies and new thinkings; ii. Orientating to a new approach- Critical thinking applied for successful academics; iii. Exploration and exploitation of affordable and feasible rules posed by a new and practical way; iv. Introduction of some samples on the approach of this kind; v. Procedure and Practical-oriented Steps; and vi. Consultation for the new approach, if utilized.

Key words: an approach of critical- thinking, applied for , affordable and feasible rules, practical-oriented steps.

I. Thời đại công nghệ cao, tư duy mới

Công nghệ là yếu tố then chốt đối với nền kinh tế quốc gia ở nhiều nước trên thế giới. Tại Việt Nam, Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng đã khẳng định: “Tiếp tục thực hiện nhất quán chủ trương khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu, là động lực then chốt để phát triển lực lượng sản xuất hiện đại,...”. Đây là tư duy mới, quan trọng, thể hiện tầm nhìn

chiến lược của Đảng đối với vai trò của khoa học và công nghệ trong tiến trình phát triển đất nước.

Muốn có nền kinh tế phát triển dựa trên nền tảng công nghệ cao, Việt Nam không thể đi một mình, mà phải tiếp thu công nghệ thế giới. Việt Nam đang đứng trước cơ hội rất lớn để thực thi giấc mơ này, khi nửa đầu năm nay đã ghi dấu ấn quan trọng về số lượng và chất lượng

* Trường ĐH KD&CN Hà Nội

đồng vốn đầu tư nước ngoài đổ vào lĩnh vực công nghệ ở Việt Nam. Thông tin mới nhất là gã khổng lồ công nghệ Apple có kế hoạch sản xuất đồng hồ thông minh Apple-Watch và máy tính MacBook ở Việt Nam lần đầu tiên. Tập đoàn khoa học - kỹ thuật Hồng Hải (Foxcom), đối tác hàng đầu của Apple, đã tìm cách mở rộng sản xuất ở Việt Nam. Theo kế hoạch, Foxcom sẽ rót vào dự án mới này 300 triệu USD, sử dụng hơn 30.000 lao động địa phương. Tập đoàn Mỹ Intel đã công bố đầu tư thêm 475 triệu USD cho nhà máy tại Việt Nam, nâng tổng vốn đầu tư tại Việt Nam lên hơn 1,5 tỷ USD. Chủ tịch tập đoàn Samsung Hàn Quốc, cũng tuyên bố sẽ đầu tư thêm 3,5 tỷ USD và sắp sản xuất linh kiện bán dẫn tại Việt Nam. Samsung coi Việt Nam là cứ điểm quan trọng để sản xuất nghiên cứu và phát triển các sản phẩm chủ lực ra thị trường quốc tế. Một tập đoàn khác của Hàn Quốc là LG cũng mới tiếp tục tăng vốn đầu tư thêm 1,4 tỷ USD trong năm 2022. Mới đây, tập đoàn Sharp cũng tuyên bố đầu tư tại các tỉnh phía Nam của Việt Nam, để dịch chuyển chuỗi cung ứng của mình cũng như thúc đẩy mạnh đa dạng hoá thị trường và phân tán rủi ro.

Một tương lai sán lạn đang mở ra trước mắt chúng ta, trước nhất là các thế hệ sinh viên đại học ở Việt Nam – thế hệ công nghệ cao. Như thế, như một tất yếu, các bạn trẻ Việt Nam phải đổi mới tư duy – tư duy phản biện trong dạy và học ở bậc học cao, để đi tới điểm đến tương lai trong môi trường toàn cầu hoá và số hoá toàn cầu (Global Digitalization). Hơn lúc nào hết, tuổi trẻ Việt Nam, như nhiệm vụ tối

trọng yếu mà Đảng đã trao vào vận mệnh thanh niên: “Khát vọng - Tiên phong - Đoàn kết - Bản lĩnh - Sáng tạo” (trích phát biểu của Tổng bí thư Nguyễn Phú Trọng, ngày 15/12/2022, tại Đại hội Đại biểu toàn quốc Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh lần thứ XII tại thủ đô Hà Nội).

Thời cuộc mới. Khát vọng mới. Bản lĩnh và sáng tạo bước vào thiên niên kỷ số hoá toàn cầu, tuổi trẻ đại học Việt Nam với nhân quan mới, tư duy mới, chủ động tích cực sẽ viết những trang sử hào hùng khoa học - công nghệ mới với bản lĩnh và sức trẻ Việt Nam bằng một tư duy học thuật mới – tư duy phản biện trong nhịp sống công nghệ 4.0 như sinh viên quốc tế. Như một lôgic cuộc sống đầy sức sáng tạo, trong một tinh thần tiên phong đầy sức sáng tạo, để thực hiện khát vọng nước mạnh dân giàu trên Châu lục Đông Nam Á – con hổ mới của ASEAN.

II. Hướng tới một phương pháp học tập chủ động tích cực – Tư duy phản biện và lập luận hiệu quả

Tư duy phản biện là gì? Thuật ngữ nguyên bản tiếng Anh là Critical/critically trong cụm từ Critical - thinking hay Thinking critically. Có ý nghĩa là phán đoán một sự việc, đánh giá bên nào/cái nào đúng/sai, phải/trái, hợp lý/không hợp lý. Công việc của bạn là suy nghĩ “một cách phản biện”. Bạn phải học cách nêu lên lập luận mạnh hơn, tường minh và thuyết phục hơn; học cách không bị lôi cuốn vào những lập luận yếu kém. Người tư duy phản biện đặt các khẳng định lên “bàn cân” và đưa ra hoặc duy trì các phán đoán khi chứng cứ đã xua tan sự nghi ngờ hợp lý. Nhờ phương pháp

này, bạn có thể đưa ra một khẳng quyết thuyết phục và đúng đắn, tạo niềm tin to lớn bởi một lập luận.

Sức thuyết phục của một phương pháp học tập chủ động - tích cực - sáng tạo - tư duy phản biện

Bước vào thị trường lao động đầy cạnh tranh và tiềm ẩn những khó khăn thách thức hơn so với lớp học, bạn cần phải tìm cho mình một đường đi – đó là phát triển kỹ năng mềm này: tư duy phản biện. Sức mạnh thuyết phục của tư duy phản biện là:

- **Tăng cường khả năng sáng tạo:** Cho phép bản thân đưa ra những giải pháp để giải quyết vấn đề với những sáng tạo và ý tưởng mới. Gặp khó khăn thách thức giúp bạn tư duy phản biện của bản thân, từ đó giúp cải thiện và bộc lộ khả năng sáng tạo vô biên;

- **Tự khẳng định và phát triển bản thân:** Muốn khẳng định được tiếng nói và nêu lên được quan điểm cũng như năng lực của bản thân, bạn phải biết cách nắm bắt vấn đề, nhìn nhận mọi việc một cách khách quan và hiểu biết chúng sâu sắc. Kỹ năng này giúp bạn tìm ra cách hiểu về thế giới, dựa trên sự hiểu biết và quan sát của cá nhân. Để rồi từ đó giúp mọi người tự tin và quyết đoán, vì đây là quá trình đúc kết những suy nghĩ không ngừng tranh biện;

- **Thúc đẩy triển vọng nghề nghiệp:** Với người lao động cần linh hoạt và khả năng phân tích thông tin từ nhiều nguồn khác nhau. Bạn cần đáp ứng và đưa ra những giải pháp phù hợp theo hướng mới và thông minh nhằm gia tăng năng suất lao động;

- **Trau dồi thêm kỹ năng mềm:** Tư duy phản biện tốt giúp thúc đẩy phát triển các kỹ năng mềm liên quan khác, như: kỹ năng lập kế hoạch, kỹ năng giao tiếp, kỹ năng tổ chức. Kỹ năng tư duy phản biện cũng cho phép bạn biết cách vượt qua những khó khăn, thử thách trong thế giới nghề nghiệp. Thành thạo kỹ năng tư duy phản biện bạn có thể dễ dàng chinh phục mục tiêu lớn và xa hơn trong tương lai bởi những lập luận có lý lẽ và đầy sức thuyết phục.

Tường minh về một lập luận

1. Viện giải về vai trò thầy và trò “thời đại nào cũng đòi hỏi trình độ người dạy và người học phải đáp ứng yêu cầu của xã hội thì người ta mới bỏ tiền đầu tư cho giáo dục. Rõ ràng có cuộc cạnh tranh gay gắt trong giáo dục hiện đại. Thầy phải chuyên sâu và uyên thâm, có kiến văn của nền giáo dục kỹ thuật - công nghiệp 4.0; trò phải có nền tảng nuôi dưỡng bản thân. Đó là cần đủ dũng cảm và kiên trì để biến giấc mơ trở thành sự thật. Nỗ lực làm việc hăng say là điều quan trọng, nhưng điểm mấu chốt giúp bạn thành công chính là luôn tin tưởng vào bản thân mình. Biết tri nhận một thực tế đáng cay và ngọt ngào là khi một cánh cửa hạnh phúc đóng lại cũng là lúc một cánh cửa khác mở ra. Đừng nhìn mãi vào cánh cửa đã đóng, vô tình bỏ lỡ những điều hạnh phúc khác đang tồn tại xung quanh” [5].

2. Viện giải về phong cách học tập ở bậc đại học “là học cách tư duy phản biện sự việc trước đời sống - học tập và xã hội. Xây dựng phong cách mới là điều cốt lõi. Phong cách dạy và học - tự

học mới đó phải chạm đến những rung cảm sâu xa nhất trong lòng phụ huynh và người học – hai cái đó là một, không thể tách rời nhau. Còn phương pháp mới rất đa dạng. Người thì dạy theo phương pháp ngữ pháp chức năng, người thì theo đường hướng giao tiếp, hay đường hướng lấy người học làm trung tâm, hoặc Blended-learning, v.v. Vâng, rất nhiều ý tưởng, rất nhiều hoài bão. Ý tưởng là nguồn năng lượng tự do. Ý thức là cần những mục tiêu rõ ràng, cụ thể, mà người học hoàn toàn tâm huyết. Đó là suy nghĩ sâu. Suy nghĩ có ý thức là nhận diện, so sánh, phân tích và quyết định; ý thức lưu trữ và giải quyết các thông tin dưới mệnh lệnh của tiềm thức. Một tư duy khúc triết và minh tường sẽ dẫn tới một hiệu quả như mong muốn: dạy dễ hiểu, dễ nhớ, dễ vận dụng vào những mục đích cụ thể. Học và hành là vậy!” [5].

3. Viện giải về phong tục tập quán. “Phong tục, tập quán, thái độ, những thứ được truyền lại cho ta. Có sức sống mãnh liệt. Có thể không còn phù hợp với hoàn cảnh hiện thời. Thời buổi nào phong hoá ấy. *Nhập gia tùy tục*. Thành công của chúng ta với tư cách một loài là kết quả của khả năng thích nghi trước mọi thách thức. Dân tộc còn, phong tục, tập quán còn. Dân tộc còn, tiếng nói còn. Viện vào truyền thống có thể là một sự viện dẫn khuyến khích giữ lại hoặc quay lại với thực hành có nguồn gốc từ trong quá khứ và từng thích nghi trong quá khứ. Phong tục, tập quán cũng là bản sắc của dân tộc” (4).

Lời bàn

a. Những dẫn chứng trong phần

Minh tường đều nhằm gợi ý thủ pháp phản biện về phản biện hay khác đi là xem xét một vấn đề, một sự việc bằng một lập luận xác đáng đủ độ tin cậy và có sức thuyết phục thông qua những lý giải để khẳng quyết hay phản quyết. Khi thực hiện quy trình phản biện là bạn đã phải tường minh lý lẽ lô-gic, hệ thống, nhất quán về nguyên nhân R và kết quả Eff, đồng thời rút ra các kết luận (tiểu và tổng quát) từ “lịch sử”. Tất nhiên, không thể thiếu yếu tố cảm xúc của mình trong một lý lẽ nhằm hướng tới sự thuyết phục để đạt được niềm tin.

b. Một thủ thuật khác, mà bạn có thể thấy, là trong sự khẳng quyết (hay lập luận): quan tâm đến việc lựa chọn các nguồn đáng tin cậy, bằng các tác giả có danh tiếng, mà bạn có thể tin tưởng để đưa ra các khẳng quyết đáng tin; với các chuyên gia trong lĩnh vực của họ; cả với lý do hỗ trợ (supporting idea) cho lập trường của bạn.

c. Tư duy phản biện với phong cách “tranh luận” không phải để tranh thắng bại. Không có lập luận “kiểu mẫu” nào là tiêu chí, mà cũng không có dấu tích cho “câu trả lời đúng”. Điều duy nhất bạn phải làm được là khi nói, khi viết, bạn phải thuyết phục được độc giả rằng lý lẽ và kết luận bạn đưa ra cũng đúng đắn và an toàn như cách mà bạn tạo ra nó từ các lý do/suy luận/khẳng quyết hay phản quyết. Tôi cho đó là sự khôn ngoan, vì không bị thuyết phục dễ dàng và cũng đừng coi thường các lý do/lập luận khác.

Tiểu kết

Nhằm giành được sự đồng tình với kết luận (thông qua lý lẽ dẫn chứng

nguyên nhân - diễn biến - sự việc - kết quả (tích cực/tiêu cực) mà bạn đưa ra, yêu cầu cho bạn có thể là: (i) Một vấn đề/sự việc; (ii) Quyết định lập trường của bạn trước vấn đề/sự việc/câu hỏi đó; (iii) Xem xét những khẳng quyết/phản quyết mà người khác đã đưa ra; (iv) Đưa ra phản-khẳng quyết bằng lập luận (ý trung tâm/ý hỗ trợ) của bạn để tạo được sự thuyết phục; (v) Hỗ trợ cho khẳng định đó bằng suy luận/lý do; (vi) Đi đến một kết luận thuyết phục (niềm tin).

IV. Quy trình lập luận - Tư duy phản biện

4.1. Tổng quan về lập luận

a. Khẳng quyết mà bạn đưa ra và những chứng cứ bạn cung cấp nhằm hỗ trợ cho các kết luận hay suy luận/lý do đều phải chính xác (có quan hệ nhân quả - mối tương quan - điều kiện cần và đủ - lịch sử, truyền thống, thẩm quyền - tình cảm (duy tình)).

b. Mỗi lập luận là một tập hợp các khẳng quyết/phản quyết. Một trong số chúng sẽ là kết luận (không phải là tất cả). Khẳng quyết/phản quyết còn lại (nếu có) đều phải đưa ra những lý lẽ lô-gic, hệ thống, nhất quán, nhân quả để thuyết phục độc giả. Điều hướng tới thành công là phải giữ được lập luận trung tâm và đủ điều kiện hỗ trợ.

c. Kỹ thuật lập luận (trên cơ sở nhân quả - chứng cứ):

- Khẳng quyết phải có chứng cứ từ riêng đến chung, từ nhỏ đến lớn, từ đơn giản đến phức hợp, từ ít quan trọng đến quan trọng, từ trước đến sau (thứ tự niên biểu);

- Khẳng quyết phải lựa chọn nguồn

đáng tin cậy, các tác giả có danh tiếng, các chuyên gia trong lĩnh vực (đang bàn);

- Khẳng quyết tránh sử dụng từ “chắc chắn” (thay vào đó có suy xét “khả năng”, “hợp lý”; sử dụng suy luận diễn dịch thật cẩn thận, phải chú ý đến tính lô-gic, hệ thống, nhất quán, hợp lý (điều kiện hay giả thuyết); lập luận hướng tới tính khách quan; chỉ trình bày ý kiến của mình khi bạn đã sắp đặt trật tự chứng cứ của bạn; tránh lâm vào nguyên lý/nguyên tắc (trừ khi nó trùng với những đồng thuận gần như phổ quát); tránh khái quát hoá quá mức (đây là cái dốc trơn, tuột thẳng xuống chân dốc);

- Khẳng quyết có thể mâu thuẫn với khẳng quyết khác (nhưng lý do đưa ra phải hợp lý, nếu không gặp dốc trơn);

- Khẳng quyết có thể không ăn nhập (là do khái quát hoá quá mức, không làm chủ được lập luận, hoặc ngẫu hứng,...);

- Khẳng quyết tránh lập luận vòng quanh, luẩn quẩn (do tư duy chưa khúc triết, ý tưởng chưa minh tường, luận cứ chưa đủ tin cậy, chưa đủ sức thuyết phục).

4.2. Tư duy phản biện và Lập luận hiệu quả như một cảm nang

Trong cuốn Cẩm nang Tư duy phản biện và Lập luận hiệu quả (Guide to Effective Argument & Critical Thinking) [1], tác giả Colin Swatridge đã viết 10 chương về các vấn đề căn bản này. Chúng tôi cho là thật sự hữu ích với độc giả sinh viên chúng ta, nên đã tuyển chọn và giới thiệu như một môn học theo đúng nghĩa của nó. Khi bạn suy nghĩ “một cách phản biện”, đặt các khẳng quyết lên bàn cân, các phán đoán khi chứng cứ đã xua tan sự nghi ngờ hợp lý.

Để có “bài bản” (bước đi cụ thể) trong lập luận, chúng tôi xin gợi ý một số nét để tường minh:

a. Những khẳng quyết mà bạn đưa ra và những chứng cứ mà bạn cung cấp nhằm hỗ trợ cho các kết luận của bạn hay suy luận của bạn/lý do của bạn đều phải chính xác và lô-gic chặt chẽ. Mỗi ý kiến đưa ra phải là tiền đề cho một lập luận.

b. Mỗi lập luận là một tập hợp các khẳng quyết, một trong số chúng sẽ là kết luận và một vài (không phải là tất cả) khẳng quyết còn lại là những suy luận/lý do mà bạn hy vọng chúng sẽ hỗ trợ cho kết luận.

c. Mỗi khẳng quyết/phản quyết (tất nhiên kèm theo những chứng cứ chính xác/dữ liệu cần và đủ làm nền tảng cho phản biện) đều nên xếp theo phân đoạn với tiêu đề (như định hướng chủ đề) tổng quan như mục tiêu phải đạt “thấu tình đạt lý”.

Các bước cụ thể cho một lập luận

Bước 1. Làm gì khi lập luận một lý lẽ? - Khẳng quyết và kết luận; - Lý do và phép suy ra; - Tiêu đề dạng câu hỏi; - Ý trung tâm và ý hỗ trợ cho các luận cứ (kèm theo là các minh chứng thứ tự và tăng bậc).

Bước 2. Cách đề tự khiến mình sáng tỏ? - Khẳng quyết nhận thức (qua ý trung tâm và ý hỗ trợ); - Lập luận bằng lý lẽ: Nếu A thì B, hay: Nếu không A thì sẽ dẫn tới B, hoặc: Nên chăng thì sẽ là A hoặc... Và lại, có A thì sẽ: (i). Yếu tố tích cực xảy ra; (ii). Yếu tố tiêu cực xảy ra và những hệ lụy cần tránh để không rơi vào dốc trơn; - Để tránh dốc trơn, nên tìm một lý lẽ khẳng quyết (thông qua ý

trung tâm tích cực với minh chứng cụ thể là nguyên cơ cho kết quả dự báo tích cực sẽ đến); - Lập luận khẳng quyết sẽ là một tập hợp vài ba ý trung tâm (nguyên nhân - kết quả) cùng ý tưởng/dữ kiện hỗ trợ (supporting idea/data) để dẫn tới một kết quả tích cực (positive effect).

Bước 3. Đối diện với những lý lẽ trái chiều (như thách đố challenging): - Tìm ý trung tâm (+ ý tưởng/dữ liệu hỗ trợ) để phản-khẳng quyết, Thủ thuật: nên hướng tới giá trị tích cực để luận bàn sẽ “Xuôi chèo mát mái”; - Phản-lập luận: đưa ra lý lẽ bằng ý trung tâm và các minh chứng để dẫn tới “khẳng quyết” của phản-lập luận nhằm hướng độc giả tới yếu tố tích cực - niềm tin trước lập luận của phản-lập luận; - Tuyển chọn và đánh giá các nguồn tài liệu (qua các lời trích của người danh tiếng/nguồn ngữ liệu đáng tin cậy về chuyên môn).

Bước 4. Ý kiến của bạn về những lập luận này là gì?: - Khái quát ý/tư tưởng chủ đề rồi đưa ra khẳng quyết (hay phản quyết) của bạn về câu hỏi/vấn đề/sự việc; - Đề cập tới nguyên nhân/điều kiện dẫn tới sự việc/sự trạng/vấn đề và cần có khẳng quyết (tích cực hay tiêu cực, thường thì hướng tới giá trị tích cực để luận bàn và minh chứng để thuyết phục); - Viện vào quá khứ (qua chứng cứ, sự việc, sự kiện) để dẫn tới hướng giải quyết vấn đề hay đưa ra một lập luận/ lý lẽ mới cho vấn đề đặt ra; - Viện vào tình cảm/ truyền thống/ lịch sử (qua các minh chứng chính xác) để lập luận nhằm hướng tới các giá trị vốn có của nhân vật/sự việc/ sự kiện.

Bước 5. Bạn hỗ trợ cho lý lẽ của bạn thể nào? - Ví dụ và giai thoại (trích từ

nguồn đáng tin cậy nào/năm tháng/sách/tác giả); - Thực hiện và khẳng quyết thực hiện qua các ý trung tâm (nguyên nhân) cùng các dữ liệu hỗ trợ dẫn tới kết quả (tích/tiêu cực và những hệ lụy kéo theo); - Chứng cứ thống kê (các biểu bảng/các dữ liệu như một minh chứng cùng lập luận để khẳng quyết/phản quyết); - Tính đáng tin cậy và bổ chứng thường là những minh chứng chính xác/các tác giả danh tiếng/điều kiện và lịch sử.

Bước 6. Bạn chắc chắn đến mức nào? - Sự chắc chắn và hợp lý qua các chứng cứ đã dẫn cùng lý lẽ hợp tình hợp lý - trước mắt và lâu dài; xã hội và chính trị; văn hoá - xã hội, v.v.; - Lập luận diễn dịch, đây là xu thế đặc thù và chống được độc tron. Kỹ thuật: ý tưởng rõ ràng, dẫn cứ chính xác; ý tưởng hỗ trợ có độ tin cậy cao; tránh lập luận vòng vo, nhắc đi nhắc lại ý trung tâm; khẳng quyết điều kiện phải minh tường với lập luận lô-gic và chân lý.

Bước 7. Vấn đề niềm tin thì thế nào? Trả lời câu hỏi này, bạn cần hướng tới: (i). Quan điểm; (ii). Niềm tin và ý kiến; (iii). Thiên kiến và trung lập; (iv). Giá trị và nguyên tắc/nguyên lý. Bí quyết: - Quan điểm của bạn phải được lập luận có lý lẽ, đặc thù, cảm hoá, thuyết phục, tạo ra sự tin cậy bởi các chứng cứ; - Bất cứ sự phân tích nào cũng phải lưu ý tới hai mặt của vấn đề để có quan điểm/chính kiến xác thực. Giải pháp là: Nên chăng? Giá thử? Phải lẽ là... /Nên thế chăng? Sự trung lập dễ được thuyết phục.

Bước 8. Lập luận của bạn có chặt chẽ không? Bạn cần trả lời: - Nhất quán và mạch lạc chưa?; - Ý trung tâm được lý

giải theo diễn dịch hay quy nạp?; - Lô-gic và chân lý chưa?; - Rà soát xem có mâu thuẫn không? Nếu có, thì ở đâu?; - Có cần thay đổi chủ đề? - Nếu A thì B sẽ thế nào? Nếu B và C thì sự trạng gì? Điều gì nên tránh để không rơi vào độc tron?

Bước 9. Bạn sẽ trình bày lý lẽ của bạn thế nào? Lời khuyên là bạn hãy “sống chậm” để “tĩnh tâm”, “bao quát” toàn lộ trình để xem “lập luận khẳng-phản quyết” đủ sức thuyết phục độc giả chưa? Đó là: - Cấu trúc của suy luận chặt chẽ, lô-gic, chân lý, hệ thống, nhất quán chưa?; - Kết luận trung gian (tiểu kết và tổng quan) đã hợp lý chưa? Có độ tin cậy không?; - Phép suy ra và thay thế có lập luận chặt chẽ, nhất quán, lô-gic không?; - Trích dẫn và tham khảo có chính xác, có niềm tin vào các chứng cứ không?; - Rà soát lại xem “cái thần” của một luận cứ đã có sức thuyết phục “lớn” hay “đủ tin cậy” với độc giả chưa?

Bước 10. Thư mục tài liệu tham khảo: Austin, J.L. (1962). *Hành động bằng lời*. Oxford, Nxb Đại học Oxford.

Baggin, Julian và Lawrence Krauss (2012). “*Triết học và khoa học cái nào trả lời những câu hỏi lớn của sự sống*”. The Observer, London, ngày 9 /9/2012.

Carel, Havel và David Gamez (chủ biên, 2014). *Triết học là gì*. London, Nxb Continuum.

Devlin, Keth (1997). *Tạm biệt Descarté*. New York.,Nxb John Wiley.

Dreyfurs, Hubert (2007). “Từ Chúa và trở lại”. https://archive.org/detail/Philosophy_5_Spring_2007_UC_Berkeley.

IV. Tư vấn cho một phương pháp tư duy phản biện

4.1. Những điều cần chú ý để lập luận hiệu quả

a. Khẳng quyết A (hoặc lập luận A): - Lựa chọn các nguồn đáng tin cậy; - Bằng các tác giả có danh tiếng để đưa ra các khẳng quyết đáng tin.

b. Phần Phản-khẳng quyết: bao gồm cả các lý do để phản đối A và các lý do để hỗ trợ cho lập trường của bạn.

c. Không nên có sự phóng đại hay nói quá.

d. Mọi quan hệ có thể bị nhầm lẫn là quan hệ quả.

e. Một mối tương quan có thể bị nhầm là nhân quả.

f. Có thể là hiểu lầm hoặc nhầm lẫn giữa các điều kiện cần và đủ.

g. Viện vào lịch sử, truyền thống, thẩm quyền có thể đáng ngờ.

h. Tương tự vậy, viện vào tình cảm (một cách duy tính) có thể không thoả đáng.

i. Chứng cứ có thể dưới dạng các ví dụ (sẽ là sự chứng minh chống lại các phản - ví dụ).

k. Nếu chứng cứ thống kê, cần làm rõ rằng mẫu có tính đại diện.

l. Nếu các khẳng quyết đáng tin cậy, cần có các chứng cứ để bổ chứng.

m. Hãy rõ ràng về quan điểm của bạn với các chứng cứ chính xác.

n. Hãy cảnh giác khi khẳng định niềm tin, thức có thể gây thiên kiến trong lập luận; chú ý đến những chỗ có thể dẫn đến việc đưa ra các ý kiến chủ quan và thiếu thận trọng.

o. Chỉ trình bày ý kiến của mình khi bạn đã sắp đặt trật tự chứng cứ của bạn; khi ý kiến giống với một phán đoán đã được xem xét kỹ hơn là một định kiến.

p. Tránh lâm vào một nguyên lý/nguyên tắc có tính tuyệt đối trừ khi nó trùng với những đồng thuận gần như phổ quát.

q. Một khẳng quyết có thể mâu thuẫn với khẳng quyết khác.

r. Một luận điểm không liên quan đưa ra có thể thay đổi chủ đề một cách đột ngột.

s. Có nguy cơ không nhất quán và lập luận thực sự trở thành không mạch lạc.

t. Một khẳng quyết không rút ra từ một khẳng quyết khác - là lập luận không ăn nhập.

u. Một lập luận có thể là vòng quanh luẩn quẩn, và khi tiền đề có thể là hỏi tức là trả lời.

4.2. Gợi ý một cấu trúc của suy luận lô-gic

Trong một lập luận có độ dài bất kỳ, bạn sẽ trình bày một số lý do để đi đến kết luận tổng quát. Câu hỏi là: làm thế nào để đặt những lý do này theo thứ tự hiệu quả nhất, nhằm để: (i) Một lý do tự nhiên bắt nguồn từ lý do trước đó; (ii) Lý do này dẫn đến người đọc đến kết luận tổng quát; (iii) Kết luận dường như rút ra (từ lý do trên) một cách không thể tránh khỏi; (iv) Tiểu kết: Một lập luận trôi chảy tuần tự từ điểm này sang điểm khác thì khả năng thuyết phục cao hơn một lập luận lung tung từ điểm này qua điểm khác .

Phản kết

a. Sau những phần đã nêu trên như một tài liệu giảng dạy, giờ đây bạn có thể quan sát thấy đang diễn ra trong các lập luận của người khác và bạn có thể bảo vệ những gì mình viết. Giờ là thời gian

cho một cái nhìn tổng quát về việc bạn sẽ trình bày lý lẽ của mình thế nào để bạn có thể sắp thứ tự các luận điểm ra sao, có thể rút ra một kết luận vững chắc thế nào và nên công nhận các nguồn thông tin và ý tưởng bạn sử dụng theo kiểu gì.

b. Giờ đây là việc hợp nhất tất cả các phần tóm lược đã trình bày để đưa ra một sơ đồ tổng hợp của bạn và đưa ra một số câu trả lời hoàn chỉnh cho các câu hỏi

với mong muốn lập luận “hiệu quả”, nếu bạn không muốn phá hoại các lập luận của mình.

c. Để “lập luận của một lập luận trở thành một khẳng quyết có cơ sở lý luận và thực tiễn”, bạn hãy tự thiết kế một quy trình lập luận khẳng-phản quyết của bạn về một vấn đề thiết yếu (câu hỏi và câu trả lời với những chứng cứ chính xác, đáng tin cậy)./.

Tài liệu tham khảo

1. Colin Swatdridge (2022). *Tư duy phản biện & Lập luận hiệu quả*. Nxb Tổng hợp Tp Hồ Chí Minh.
2. Thịnh Lê Văn (2010). *Hệ giá trị Việt Nam*. Nxb Văn hoá - Thông tin. Hà Nội.
3. Thơ Trần (2021), *Hệ giá trị sinh viên HUBT*. Bản tin HUBT, số, năm 2021.
4. *Tư duy phản biện*. – Wikipedia tiếng Việt [vi.wikipedia.org > wiki >](https://vi.wikipedia.org/wiki/Tư_duy_phản_biện)
5. J. Vũ (2016). *Giáo dục trong thời đại trí thức*. Nxb Lao động, Hà Nội.
6. J.D. Young (2021). *Thầy giáo là tất cả*. Nxb Trẻ, Tp Hồ Chí Minh.

Nhận ngày 7/1/2023

Biên tập ngày 15/1/2023